

Samen op (onder)zoek

Participatieve methodieken voor geëngageerde
onderzoekers en praktijkwerkers

Liesbeth De Donder - Lieselot Degraeve
Bas Dikmans - Silke Marynissen

COLOFON

Samen op (onder)zoek: participatieve methodieken voor geëngageerde onderzoekers en praktijkwerkers

Liesbeth De Donder, Lieselot Degraeve, Bas Dikmans, Silke Marynissen (redactie)

Vrije Universiteit Brussel, Vakgroep Educatiewetenschappen

Brussel

ISBN 9789077130162

Eerste versie

@ 2025 Liesbeth De Donder, Lieselot Degraeve, Bas Dikmans, Silke Marynissen

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder duidelijke bronvermelding. Overname van tekst is toegestaan mits de oorspronkelijke auteur(s) en titel expliciet worden vermeld, zowel van het boek als van het betreffende hoofdstuk. Het is niet toegestaan de inhoud te wijzigen of voor commerciële doeleinden te gebruiken zonder schriftelijke toestemming van de auteur(s).

Vormgeving: Lieselot Degraeve

Illustraties: Zoë Claessens

www.samenoponderzoek.be

Licentie

Samen op (onder)zoek: participatieve methodieken voor geëngageerde onderzoekers en praktijkwerkers © 2025 by Liesbeth De Donder, Lieselot Degraeve, Bas Dikmans, Silke Marynissen is licensed under CC BY-NC-ND 4.0. To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

UITLEIDING

LIESBETH DE DONDER, LIESELOT DEGRAEVE, BAS DIKMANS, SILKE MARYNISSEN

Kritisch zijn over onszelf

Met dit laatste deel van het boek willen we de blik opnieuw naar binnen richten. Na de vele methodieken en praktijkvoorbeelden is het tijd om even stil te staan. Dit vierde deel, 'Kritische reflecties', nodigt uit tot zelfonderzoek. We willen niet enkel tonen hoe participatief actieonderzoek kan worden uitgevoerd, maar ook kijken waar de grenzen liggen en hoe we verder willen groeien.

Dit boek is ontstaan uit de overtuiging dat onderzoek anders kan en misschien ook anders moet. We wilden aantonen dat participatieve en creatieve methodieken niet zomaar 'leuke alternatieven' zijn, maar theoretisch en methodologisch doordachte manieren van kennisproductie. Ze vormen een antwoord op de groeiende roep naar onderzoek dat maatschappelijk relevant is en dat kennis genereert *met* in plaats van *over* mensen.

We probeerden te tonen dat participatief onderzoek niet vrijblijvend is. Het vraagt een expliciete positionering en een zorgvuldig doordacht proces. Wanneer het goed gebeurt, biedt het inzichten en transformaties die klassieke onderzoeksbenaderingen vaak missen. Het brengt mensen samen, geeft unieke inzichten, maakt machtsverhoudingen zichtbaar en opent ruimte voor verandering.

Tegelijk beseffen we dat we er nog niet zijn. Participatief onderzoek is geen eindpunt, maar een voortdurende zoektocht. Ook wij zijn, ondanks onze ervaring, nog steeds onderweg en zoekend. Dit boek is dus niet geschreven van het perspectief van 'de expert' en is zeker geen handleiding van zekerheden. We zien onszelf als een lerende gemeenschap die haar praktijken wil delen, maar ook wil bevragen en verfijnen. Daarom willen we ook kritisch zijn over onszelf. De voorbije jaren staken we veel energie in participatieve en creatieve methodieken verkennen, maar er blijven lacunes en uitdagingen bestaan. We willen dan ook niet alleen tonen wat werkt, maar ook waar we tekortschieten. In de praktijk merken we dat ons onderzoek soms zijn eigen belofte niet helemaal waarmaakt. Twee gebreken willen we in dit vierde deel nadrukkelijk benoemen en verdiepen, omdat ze ons blijven uitdagen en richting geven aan de toekomst van ons werk.

Nood aan een dekoloniaal perspectief

Participatief onderzoek betekent niet automatisch dat we vrij zijn van koloniale logica's of eurocentrische kennispraktijken. Integendeel: hoe goed onze bedoelingen ook zijn, ook participatieve processen kunnen onbedoeld ongelijkheid reproduceren. Een dekoloniale lens herinnert ons eraan dat kennis nooit neutraal is en dat echte participatie pas begint wanneer we ook de fundamenteën van onze kennisproductie in vraag durven stellen. Ook de participatieprocessen die we aangaan, worden ingevuld op een manier die

misschien niet overeenkomt met hoe anderen ernaar kijken. Het dekoloniaal perspectief komt aan bod in hoofdstuk 22.

Te weinig actie

Participatief actieonderzoek veronderstelt dat kennis niet alleen wordt gedeeld, maar ook wordt omgezet in concrete verandering. Daar wringt het vaak en botsen we op grenzen. Te vaak zit de actie vast in rapporten of aanbevelingen. We denken dat we actiegericht werken als we inzetten op valorisatie of disseminatie, of als we beleidsadviezen formuleren of workshops organiseren. Maar welke duurzame verandering komt daar werkelijk uit voort?

We moeten erkennen dat we in veel van ons onderzoek nog te weinig ruimte laten voor de actie zelf. We spreken over participatie, maar we blijven te vaak hangen in analyse. We werken *met* mensen, maar minder vaak *samen* aan verandering. Die vaststelling confronteert ons, maar biedt tegelijk perspectief. Ze dwingt ons om onze rol als onderzoeker opnieuw in vraag te stellen: 'Hoe kunnen we kennis niet alleen produceren, maar ook vertalen naar actie die iets verschuift in beleid, in praktijken, in levens?' Dat komt aan bod in hoofdstuk 23.

Een blik vooruit

Gestuurd door die vragen willen we verder werken. Ons participatief onderzoek moet vaker écht participatief *actie*-onderzoek worden. We willen onze kennispraktijken zo organiseren dat ze verandering niet alleen beogen, maar ook mogelijk maken: door meer tijd te investeren in partnerschap, door structurele barrières in onze instellingen aan te kaarten, en door actie en reflectie niet als gescheiden fasen te beschouwen maar als verweven processen. Dat is geen eenvoudige opdracht. Daarom heet dit boek niet *Het basisboek over Participatief Actieonderzoek*, maar *Samen op (onder)zoek*. De titel drukt uit wat we belangrijk vinden: dat participatief onderzoek geen vaststaande methode is, maar een gezamenlijke weg.

De twee hoofdstukken die volgen, sluiten daarop aan. Ze brengen elk op hun manier een kritische reflectie die ons dwingt om verder te denken: over de koloniale erfenissen in onze kennispraktijken, en over de nog te fragiele verbinding tussen participatief onderzoek en actie. De toekomst van participatief onderzoek ligt voor ons in dat voortdurende zoeken: niet naar perfectie, maar naar relevantie, in de bereidheid om machtsrelaties te herdenken, om ruimte te maken voor stemmen die anders klinken en om kennis expliciet te verbinden met concrete actie.

We hopen dat dit boek uitnodigt om te experimenteren en om kritisch met onze inzichten om te gaan. De toekomst van participatief onderzoek ligt niet in de verfijning van methodieken, maar in de moed om bestaande onderzoekslogica's open te breken en in durven bevragen van wat telt als kennis, wie erkend wordt als onderzoeker en wie baat heeft bij de resultaten.

Dat vraagt om een academische wereld die openstaat voor echt anders denken en doen, voor een oprechte samenwerking met de praktijk. Het vraagt om onderzoekers die zich durven engageren, die partijen kiezen, en die wetenschap niet alleen zien als de wereld verklaren of begrijpen, maar als de wereld mee vormgeven.